

УДК 371.13:376.545

Вікторія Ушмарова

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
ORCID ID 0000-0003-1394-3596

Оксана Каданер

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID ID 0000-0001-8671-284X
DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/266-278

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ ЯК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті обґрунтовано сутність і зміст роботи вчителя початкових класів з обдарованими дітьми як професійно-педагогічної діяльності. Визначено складники роботи вчителя початкових класів з обдарованими дітьми: діагностичний, формувальний, аналітико-корекційний. Схарактеризовано моделі ідентифікації («Принцип турнікета» Дж. Рензулі, С. Піса, Л. Сміта, Іллінойська модель, «Резервуарна модель» Дж. Гауена, варіант проекту «РАПУНТ» М. Карне, «Модель послідовної стратегії прийняття рішення» К. Хеллера тощо) та стратегії освіти (прискорення, поглиблення, збагачення, проблематизація) обдарованих дітей. З'ясовано вимоги до відбору змісту й організації навчальної діяльності обдарованих учнів початкової школи.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані учні, учитель початкових класів, педагогічна діяльність, робота з обдарованими учнями, діагностика обдарованості, стратегії освіти.

Постановка проблеми. Розбудова Нової української школи, яка викликана вимогою відповідності освіти сучасним потребам країни і світовим стандартам, серед іншого передбачає створення умов, що забезпечують виявлення й розвиток обдарованих дітей, реалізацію їх потенційних можливостей. У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється, що кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, а «місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини» на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти та принципу дитиноцентризму (Концепція, 2016, с. 14-17).

Проблема обдарованості носить комплексний характер, оскільки в ній перетинаються інтереси держави, суспільства, особистості й різних наукових напрямів. Складність та специфіка роботи з обдарованими дітьми вимагають залучення різних фахівців – педагогів, психологів, соціологів, учителів-практиків, діячів культури і спорту, менеджерів у галузі освіти та ін. (Сбруєва, 2013). Втім, вирішальним у питанні, розвине дитина свої обдарування й

таланти чи ні, отримає вона належне сприяння чи її обдарованість повинна буде загинути, може стати особистість учителя, рівень його компетентності в роботі з даною категорією учнів, знання й прийняття індивідуальності кожного окремого учня. За даними опитування 21 експерта у сфері сприяння обдарованим дітям, відбір і підготовка вчителів у цій сфері розцінюються як більш важливі, ніж особлива навчальна програма (Ушмарова, 2013).

Особливо важливою є роль учителя в становленні особистості обдарованої дитини молодшого шкільного віку, оскільки зовнішні впливи на початкових етапах розвитку обдарованості значно важливіші, ніж впливи, що здійснюються впродовж подальшого життя. Саме тому у Професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», що став першим професійним стандартом в Україні, який затверджено на національному рівні, однією з провідних професійних компетентностей вчителя початкових класів визначено «здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі й обдарованих дітей» (Професійний стандарт, 2018, с. 23).

Аналіз актуальних досліджень. Сьогодні спостерігається нова хвиля досліджень проблеми обдарованості. Феноменологічний аналіз поняття «робота з обдарованими учнями» показав, що воно широко використовується в дисертаційних дослідженнях у галузі педагогічних і психологічних наук, наукових публікаціях, методичних працях тощо (О. Антонова, О. Ващук, В. Демченко, Н. Дудирєва, Ю. Клименюк, О. Кулібаба, Л. Мерва, К. Пажитнєва, Т. Тарасова, І. Ушатикова та ін.). Втім, у цих та інших дослідженнях спостерігається довільне, а часом і суперечливе тлумачення роботи з обдарованими учнями, що призводить, з одного боку, до термінологічної невизначеності, а з іншого, – не дозволяє чітко окреслити функції вчителя в роботі з обдарованими учнями.

Так, І. Ушатикова вважає, що специфіка роботи вчителя з обдарованими школярами полягає в необхідності діагностувати прояви обдарованості, зокрема приховану її форму, створювати умови для отримання ними досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності, забезпечувати єдність і гармонію формування в них ключових компетенцій; використовувати сучасні підходи до розробки змісту навчальних програм, інноваційні технології та методи навчання і виховання з урахуванням прояву обдарованості кожного учня і груп таких учнів; ефективно використовувати традиційні та інноваційні форми навчання (Ушатикова, 2006).

І. Джус зазначає, що для успішної та результативної роботи з обдарованими учнями вчителю необхідно цілеспрямовано поєднувати різні види діяльності на уроці; правильно організовувати самостійну роботу учнів, раціонально використовувати завдання практичного й творчого рівнів; застосовувати диференційований та індивідуальний підходи до учнів; надавати учневі свободу вибору галузі застосування своїх здібностей, методів

досягнення мети; заохочувати роботу над проектами, які запропонували самі учні; надавати допомогу учням, які висловлюють відмінну від інших точку зору (Джус, 2014, с. 17).

О. Антонова виокремлює чотири етапи роботи з обдарованими учнями (діагностичний, формуючий, аналіз та корекція навчальної діяльності, спонукально-мотиваційна діяльність учителя), що взаємозумовлені та становлять єдиний комплекс, системотворним фактором якого є діяльність учителя (Антонова, 2011, с. 168). Саме на даному підході ми будемо ґрунтуватися в нашому дослідженні, проте, вважаємо, що спонукально-мотиваційна діяльність вчителя має бути одним із перших етапів роботи вчителя з обдарованими дітьми.

З огляду на відсутність чіткого визначення, вважаємо, що робота вчителя з одарованими учнями як професійна діяльність потребує уточнення своєї інваріантної структури, виявлення її характеристики системотвірних компонентів.

Метою статті є обґрунтування та характеристика складників роботи вчителя початкових класів з обдарованими учнями як виду професійно-педагогічної діяльності.

У дослідженні були використані теоретичні **методи**: аналіз, порівняння, систематизація поглядів науковців на феномен обдарованості особистості; вивчення філософської, психолого-педагогічної та навчально-методичної вітчизняної і зарубіжної літератури щодо роботи вчителя з обдарованими учнями; аналіз нормативно-правових документів, що регламентують діяльність закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти; контент-аналіз із метою визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж визначати сутність поняття «робота з обдарованими учнями», необхідно з'ясувати смислоутворюючі характеристики самого слова «робота». У словнику української мови поняття «робота» визначається як та чи інша *діяльність* щодо створення, виготовлення, обробки чого-небудь; коло занять, обов'язків, те, чим зайнятий хто-небудь; праця, заняття, служба на підприємстві, в установі (Бусел, 2009). Поняття «діяльність» – це фундаментальне філософське поняття, яке є родовим у відношенні до конкретних видів діяльності, тобто праці, роботи (Шинкарук, 2002). В основу психологічного тлумачення діяльності покладено особливості мотиваційно-потребової сфери особистості, тому в психології діяльність визначається як активна взаємодія суб'єкта з оточуючою дійсністю, під час якої він цілеспрямовано впливає на об'єкт з метою задоволення певних потреб.

Розглядаючи діяльність як певну систему, у ній виокремлюють такі структурні елементи: мета, завдання, засоби, процедура, продукт. Системотвірною характеристикою діяльності, зокрема й педагогічної, є мета (Леонтьєв, 1979). Педагогічна діяльність є видом професійної

діяльності й розглядається як складна, багаторівнева, динамічно-розвивальна система взаємопов'язаних і взаємозумовлених внутрішніх і зовнішніх дій учителя, спрямованих на досягнення багатопланової мети навчання і виховання особистості учня (Ярмаченко, 2001).

Узагальнення вищезазначеного дає підстави для визначення роботи вчителя початкових класів з обдарованими учнями молодшого шкільного віку як *виду професійно-педагогічної діяльності*.

Незважаючи на термінологічну невизначеність, більшість дослідників до складових роботи з обдарованими учнями відносять ідентифікацію (виявлення, пошук, відбір) та навчання. З урахуванням цих інваріантних складових визначаємо *роботу з обдарованими учнями як професійно-педагогічну діяльність, що спрямована на діагностику та освіту обдарованих учнів з метою сприяння їх самореалізації*. Таким чином, до складників роботи вчителя початкових класів з обдарованими учнями ми віднесли:

1. *Діагностичний*. Учитель початкових класів здійснює первинну діагностику, яка є лише початковим етапом роботи з обдарованими учнями, що надалі визначає вибір стратегій, моделей, технологій, форм і методів навчання й виховання обдарованих дітей.

2. *Формувальний*, який полягає у стимулюванні, мотивації та освіті обдарованих дітей, що втілюється в навчальних планах, програмах, методах і формах роботи, спрямованих на створення середовища для самореалізації, задоволення навчально-пізнавальних потреб, сприяння самовираженню, конструктивне спілкування, ціннісне виховання.

3. *Аналітико-корекційний*, який спрямований на здійснення аналізу процесу і результатів роботи з обдарованими дітьми та внесення необхідних коректив з метою підвищення її ефективності та досягнення мети – повної реалізації творчого потенціалу, самореалізації обдарованих дітей як майбутньої інтелектуальної еліти нації.

Таке розуміння роботи вчителя початкових класів з обдарованими учнями обумовлене авторським визначенням *обдарованості* як системної якості психіки, що дозволяє досягати найвищих результатів у тих чи інших видах діяльності, розвивається впродовж життя та детермінована сукупністю когнітивних (сенсорні процеси, мислення, пам'ять, мовлення, увага), індивідуально-психологічних (задатки, здібності, інтелект, креативність), особистісних (мотивація, емоції, воля), соціальних (середовище виховання і навчання, досвід) та інших характеристик і чинників, а не лише як найвищого ступеня розвитку здібностей (Ушмарова, 2017, с. 12).

Звідси, перший складник роботи з обдарованими учнями – діагностичний – передбачає здійснення вчителем початкових класів первинної діагностики, що охоплює, на нашу думку, два основні напрями: 1) застосування та інтерпретація результатів застосування психологічного діагностичного інструментарію для визначення когнітивних, індивідуально-

психологічних, особистісних особливостей обдарованих дітей; 2) аналіз академічних досягнень дитини.

Як підкреслює О. Антонова, «коли йдеться про роботу з обдарованими дітьми, то перш за все порушується питання про систему їх виявлення, або ідентифікації. Цим терміном у психології та педагогіці позначається процедура різнобічного процесу виявлення й відбору обдарованих дітей» (Антонова, 2011, с. 128).

Виявлення обдарованих дітей – тривалий процес, пов'язаний з аналізом розвитку конкретної дитини. Ефективна ідентифікація обдарованості за допомогою будь-якої одноразової процедури тестування неможлива. Тому замість одномоментного *відбору* обдарованих дітей необхідно спрямовувати зусилля на поступовий, поетапний *пошук* обдарованих дітей у процесі їх навчання за спеціальними програмами (у системі додаткової освіти) або в процесі індивідуалізованої освіти (в умовах загальноосвітньої школи).

Виявлення обдарованих дітей становить складну задачу, що включає виявлення їх прихованих можливостей, визначення їх особливих пізнавальних потреб та інших особистісних особливостей. Складність цього завдання пов'язана з тим, що жодна з ознак обдарованості не може бути визнана універсальною, і з тим, що обдарованість не обмежується наявністю тієї чи іншої ознаки або ознак, а є результатом функціонування й розвитку цілісної особистості в певному соціально-культурному контексті (Щебланова, 2011, с. 32). Саме тому Р. Семенова наголошує, що будь-який підхід до діагностики не застрахований від двох типів помилок: 1) виключення обдарованого індивіда; 2) включення необдарованого (Семенова, 2013).

Зменшення кількості діагностичних помилок і в груповій, і в індивідуальній ідентифікаційній процедурі можна забезпечити, на думку Р. Семенової, якщо, по-перше, застосовувати широкий діагностичний інструментарій (тести, анкети, опитувальники, рейтингові шкали, спостереження, аналіз результатів діяльності та документації); по-друге, використовувати різні джерела інформації (самої дитини, її батьків, педагогів, інших близьких дорослих, ровесників) (там само).

Зарубіжними й вітчизняними фахівцями з обдарованості напрацьовано немало релевантних моделей ідентифікації обдарованості, таких як «Принцип турнікета» Дж. Рензулі, С. Ріса, Л. Сміта, Іллінойська модель, «Резервуарна модель» Дж. Гауена, варіант проекту «RAPYHT» М. Карне, «Модель послідовної стратегії прийняття рішення» К. Хеллера та ін.

Однією з найбільш поширених є модель ідентифікації «Турнікет» (Дж. Рензулі, С. Ріс, Л. Сміт), мета якої – надати широкий вибір видів навчання за стратегією збагачення потенційно обдарованих дітей, якими визнаються всі діти, які виявляють інтерес до навчання новим розумовим умінням, темам і проблемам дослідження. Біля половини учасників

програми відбирається за допомогою тестів інтелекту (здібностей), інша половина – на основі інтересів самих дітей, рекомендацій їх учителів, батьків, однокласників. Якщо програма стає дітям нецікавою, вони мають право в будь-який момент вийти з неї. Дж. Рензуллі вважає пізнавальну діяльність (від засвоєння базового вміння до вищих рівнів творчості) похідною інтересу.

Варіантом комплексної оцінки є також широко відомий проект «RAPYHT» (М. Карне, А. Шведел та ін.). Первинна оцінка загальної та спеціальної обдарованості дітей проводиться за допомогою спеціальних опитувальних листів для вчителів і батьків. У разі, якщо оцінка дитини педагогом чи батьками перевищує певний рівень за одним з листів опитування, дитина зараховується до числа кандидатів. Далі, з метою перевірки отриманих даних, всі діти залучаються до спеціальних занять у невеликих групах відповідно до характеру їх обдарованості. Якщо вони виявляють (за підсумками занять) адекватний рівень щонайменше в одному або в двох видах діяльності, то включаються до додаткової програми (Савенков, 2006, с. 81).

Одним з варіантів відбору обдарованих дітей вже на рівні дошкільної освіти є програма, розроблена в Іллінойському університеті, яка передбачає три етапи: пошук, оцінка і відбір.

Пошук. Орієнтовно за місяць до індивідуальних обстежень починається широка інформаційна кампанія серед батьків та близьких родичів потенційно обдарованих дітей, які мають можливість відвідувати групи для навчання за спеціальною програмою. Після попереднього обстеження батьків докладно інформують про цілі й завдання пропонованої програми, а також ознайомлюють з практичними аспектами проведення занять у класі.

Оцінка. Процедура обстеження побудована таким чином, що інформація про рівень інтелектуального, творчого та психомоторного розвитку дитини надходить від двох незалежних джерел: від батьків та від спеціалістів (психологів). Батьки мають заповнити спеціальні опитувальники стосовно здібностей та інтересів дітей. У цей час психологи тестують дитину за заздалегідь підготовленими схемами відповідно до віку, характеру здібностей, типом провідної діяльності тощо. Усі результати заносяться до індивідуальної тестової картки дитини й одночасно до загальної карти результатів дослідження за певною схемою. Всі етапи дослідження через комп'ютерну мережу надходять до бази даних місцевого органу самоврядування.

Відбір. Це завершальна стадія виявлення здібностей, яка передбачає подвійну мету: за кваліфікаційними критеріями відібрати найбільш придатний для навчання за цією програмою склад учнів та забезпечити участь у програмі дітей з різних соціально-економічних прошарків суспільства, расових груп, статевої приналежності. Склад групи визначається згідно з одержаними оцінками.

Загалом процес пошуку та виявлення обдарованих дітей триває від двох до трьох місяців. Кінцевим результатом цього процесу є формування групи дитячого садочка для навчання за програмою, спрямованою на розвиток обдарувань дітей (Антонова, 2011, с. 129-130).

О. Бочарова наводить приклад американського досвіду у виявленні обдарованих учнів, а також у визначенні ролі вчителя обдарованого учня, який може бути цікавим для сучасної української теорії і практики. Упродовж тривалого часу в США діє так звана модель «Оберткових дверей». Це спеціально розроблена діагностична програма, яка складається з психометричних тестів, спостережень та оцінки вчителя, думки батьків, успіхів у навчанні, аналізу продуктів (творчих робіт) учня. 15 % учнів навчаються за трьома типами програм: I тип – на основі досвіду вчителя відбувається збір даних та виявлення інтересів учнів; II тип – за допомогою спеціальних дослідницьких процедур визначаються здібності учня; III тип – робота над дослідницькими проектами, що реалізуються індивідуально або в невеликих групах учнів з подібними інтересами. З кожною групою учнів працюють спеціально підготовлені вчителі. Учитель першого контакту (*regular teachers*) працює з усіма учнями. Його завданням є раннє виявлення здібностей і встановлення контакту з учителем-спеціалістом (*special teacher*), який є експертом в даній галузі. Такий учитель є тренером, опікуном учня, його партнером, спільно працює з ним над проектом, використовуючи в роботі професійні методи вирішення проблем. Відбір учителів, які працюватимуть з групами обдарованих учнів відбувається на основі професійних компетенцій, досвіду та професійних знань (Бочарова, 2015).

У процесі ідентифікації обдарованості широко використовуються також психодіагностичні методики. Найбільшою популярністю в діагностиці дитячої обдарованості користуються прогресивні матриці Дж. Равена, тест Д. Векслера, невербальний і вербальний варіанти тесту П. Торренса, численні методики, спрямовані на визначення ефективності пізнавальних процесів тощо.

З'ясуємо підходи науковців до проблеми *навчання обдарованих учнів*. Насамперед, важливим є виявлення цілей, закономірностей і принципів, змісту навчання обдарованих учнів.

О. Коваленко серед пріоритетних цілей навчання академічно обдарованих учнів початкової школи виокремлює: 1) розвиток духовно-моральних основ особистості обдарованої дитини, вищих духовних цінностей; 2) створення умов для розвитку творчої особистості; 3) розвиток індивідуальності академічно обдарованого учня; 4) забезпечення широкої освітньої підготовки високого рівня, яка зумовлює розвиток цілісного світосприйняття та високий рівень компетентності в різних сферах знання відповідно до індивідуальних потреб і нахилів учнів (Коваленко, 2011).

Не менш важливим є усвідомлення вчителями того, що системо-твірним компонентом обдарованості є особлива, внутрішня мотивація. Мотивація є складовою більшої теоретичних моделей обдарованості. Доведено, що якщо обдаровані учні працюють швидше, більше, виконують найскладніші завдання, ніж їх однолітки, то мотивація, у такому випадку, є рушійною силою й умовою в досягненні успіху (Бочарова, 2015, с. 4). Тому важливою функцією педагога є створення умов для її підтримки і розвитку.

Проблема закономірностей і принципів навчання обдарованих учнів початкової школи була предметом дослідження українських і зарубіжних учених: О. Коваленко, О. Логінової, О. Толстопятової, А. Хуторського та ін. Так, А. Хуторський виокремлює загальнодидактичні принципи та принципи евристичного навчання обдарованих дітей (особистісного цілепокладання, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, метапредметних основ змісту освіти, продуктивності навчання, первинності освітньої продукції учня, ситуативності навчання, освітньої рефлексії). О. Коваленко стверджує, що ефективність процесу навчання академічно обдарованих учнів початкової школи залежить від реалізації принципів, які забезпечують когнітивний, творчий, афективний розвиток дітей, організаційно-педагогічну сферу (Коваленко, 2011).

Освітні потреби обдарованих учнів значно відрізняються від потреб звичайних дітей та залежать від рівня здібностей, віку й рівня освіти. Саме тому до відбору *змісту* і організації навчальної діяльності обдарованих учнів початкової школи висувається низка вимог. Насамперед, це вимога якісної відмінності програм і методик навчання обдарованих учнів початкової школи від програм і методик навчання їх ровесників із середнім рівнем розвитку. За Дж. Рензуллі, зміст навчальної програми для обдарованих має виходити за межі загальноприйнятої програми, урахувувати специфіку інтересів учнів, відповідати їх стилю засвоєння знань, не обмежувати їх прагнення заглиблюватися в сутність теми, яка вивчається (Renzulli, 1985)

Розглядаючи ці якісні відмінності, М. Карне, А. Шведел і М. Уільямс відзначають, що більшість програм для обдарованих передбачає: знайомство з матеріалом, який не включається в стандартний навчальний план; заохочення до глибокого опрацювання обраної теми; здійснення навчального процесу відповідно до пізнавальних потреб, а не до заздалегідь установлені жорсткої послідовності; акцентування на більш складних видах діяльності, які потребують абстрактних понять і розумових процесів досить високого рівня; велику розумову гнучкість щодо використовуваних матеріалів, часу та ресурсів; більш високі вимоги до самостійності й цілеспрямованості у виконанні завдань; надання широких можливостей для набуття й демонстрації лідерських здібностей; заохочення творчого продуктивного мислення; виховання вміння аналізувати поведінку та почуття і власні, і оточуючих; створення ефективних передумов для розширення бази знань і розвитку мовних здібностей (там само).

Аналіз праць із досліджуваної проблеми дав змогу виявити чотири основні підходи, які застосовуються до розробки змісту освіти обдарованих учнів початкової школи: *прискорення, поглиблення, збагачення та проблематизація*:

стратегія збагачення – передбачає вихід за межі вивчення традиційних тем навчальних предметів, інтеграцію окремих навчальних предметів, системну реалізацію міжпредметних зв'язків, формування в учнів ключової компетентності умій учитися, створення умов для цілеспрямованого розвитку пізнавальних процесів і творчих здібностей учнів, забезпечує індивідуалізацію навчання завдяки використанню системи диференційованих завдань, а також пропедевтику шкільної неспішності учнів в основній школі;

стратегія проблематизації – специфіка навчально-виховного процесу під час реалізації моделі проблематизації виявляється в збільшенні питомої ваги проблемних методів і завдань проблемного характеру, пошуку альтернативних інтерпретацій навчальної інформації, що сприяють формуванню в учнів інтелектуальної креативності, а також рефлексивного плану свідомості. Як правило, модель проблематизації не реалізується автономно – вона є органічною складовою моделі збагачення;

стратегія прискорення передбачає збільшення темпу вивчення навчального матеріалу порівняно з темпом, передбаченим традиційними навчальними програмами. Це спричиняє «перескакування» здібних і обдарованих учнів через один-два класи і, як наслідок, раннє закінчення школи. Однак фахівці не радять в окремих випадках використовувати цю стратегію в початковій школі, оскільки прискорений інтелектуальний розвиток здібної або обдарованої дитини далеко не завжди супроводжується її прискореним соціальним розвитком;

стратегія поглиблення забезпечує поглиблене вивчення учнями певних навчальних дисциплін, добре відома нашому освітянському загалу, оскільки на ній базується навчально-виховний процес у спеціалізованих школах, гімназіях і ліцеях. Водночас, коли йдеться про початкову школу, вчені радять застосовувати цю стратегію особливо обережно, адже не всі здібні та обдаровані діти виявляють у молодшому шкільному віці стійкий інтерес до окремої сфери знань чи діяльності.

З нашого погляду, до найбільш перспективних належать стратегії збагачення і проблематизації, оскільки вони дозволяють максимально врахувати пізнавальні й особистісні особливості обдарованих учнів початкової школи.

Коротко схарактеризуємо технології, методи і форми, які є ефективними в роботі з обдарованими учнями. У дослідженні О. Коваленко встановлено, що найбільш сприятливі умови створюють такі форми організації навчально-пізнавальної діяльності академічно обдарованих учнів

початкової школи: диференціація паралелей; перегрупування паралелей; виділення групи обдарованих учнів із паралелей; поперемінне навчання; збагачене навчання для окремих груп учнів за рахунок скорочення часу на обов'язкову програму; групування учнів у межах одного класу в гомогенні малі групи за рівнем розвитку академічних досягнень; навчання обдарованих дітей у системі додаткової освіти; навчання в школах, орієнтованих на роботу з обдарованими дітьми (Коваленко, 2011, с. 348-355).

У зарубіжному й вітчизняному досвіді накопичено чимало ефективних інноваційних технологій, методів і форм навчання обдарованих дітей: «бендінг», «стрімінг», «сеттінг», незалежне навчання (independent study), самокероване навчання (self-directed study), програма, зорієнтована на учня (learner-centered program), «канікулярні академії», «повне включення», «кластери», «подвійний план», «групи змішаних здібностей», перестрибування через класи, менторство, «школи-магніти», «неградуїзовані школи», селективні школи, «зразкові ліцеї», коледжі для обдарованих учнів при університетах, школи-інтернати для обдарованих учнів, телевізійні навчальні програми, інтерактивні навчальні програми-online; технологія міждисциплінарної інтеграції, особистісно орієнтовані технології, технологія розвитку критичного мислення, проектна технологія; проблемні, пошукові, евристичні, дослідницькі методи тощо.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Вивчення педагогічного контексту феномена обдарованості дає підстави для висновку про існування двох педагогічних проблем:

1) створення науково обґрунтованої програми *діагностики* обдарованості, що має відповідати вимогам етичності, комплексності, тривалості, поетапності, урахування особливостей виявлення обдарованості на різних вікових етапах становлення обдарованої особистості;

2) вибір оптимальної стратегії *освіти* обдарованих дітей, що передбачає психолого-педагогічну підтримку обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти, створення умов для розвитку обдарованості в позаурочний час і в закладах позашкільної освіти, створення спеціалізованих закладів освіти або класів для обдарованих дітей. Виявлено співіснування чотирьох найвпливовіших стратегій освіти обдарованих учнів – прискорення, поглиблення, збагачення та проблематизації.

Доведено, що навчання обдарованих учнів початкової школи має здійснюватися на засадах диференційованого підходу шляхом якісної перебудови (збагачення) і проблематизації змісту освіти з використанням технологій індивідуалізованого навчання та проблемних, евристичних, пошукових, дослідницьких методів, оскільки це дозволить максимально врахувати пізнавальні й особистісні особливості та потреби обдарованих дітей.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонова, О. Є., Клименюк, Ю. М. (2011). *Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи*. Житомир: Житомир. держ. ун-т (Antonova, O. Ye., Klymeniuk, Yu. M. (2011) *Preparation of the future teacher for the development of intellectual giftedness of primary school pupils*. Zhytomyr: Zhytomyr state university).
- Бочарова, О. А. (2015). Роль мотивації у розвитку здібностей обдарованих учнів. *Наукові праці. Сер. Педагогіка, психологія і соціологія*, 1 (16), 30-36 (Bocharova, O. A. (2015). Role of Motivation in the Development of Abilities of Gifted Pupils. *Scientific works. Series Pedagogy, psychology and sociology*, 1 (16), 30-36).
- Бусел, В. Т. (ред.). (2009). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Ірпінь: «Перун» (Busel, V. T. (Ed.). (2009). *Great dictionary of modern Ukrainian language*. Kyiv, Irpin: "Perun").
- Джус, І. І. (2014). Особливості підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 3, 14-18 (Dzhus, I. (2014). Features of training teachers to work with gifted pupils, *Education and development of gifted personality*, 3, 14-18).
- Коваленко, О. А. (2011). *Теоретичні і методичні основи навчання академічно обдарованих учнів початкової школи* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09). Кривий Ріг (Kovalenko, O. A. (2011). *Theoretical and methodological foundations of teaching academically gifted pupils in primary schools* (DSc thesis). Kryvyi Rih.
- Концепція «Нова українська школа» (Conception «New Ukrainian school») (2016). Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.
- Леонтьев, А. Н. (1979). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Политиздат (Leontiev, A. N. (1979). *Activity. Consciousness. Personality*. Moscow: Politizdat).
- Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (Professional standard «Primary school teacher of general secondary education institution») (2018). Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/files/News/20180815/20180815.pdf>.
- Савенков, А. І. (2006). *Одаренный ребенок дома и в школе*. Екатеринбург: У-Фактория (Savenkov, A. I. (2006). *A gifted child at home and at school*. Ekaterinburg: U-Factoriya).
- Сбруєва, А. А. (2013). Освіта обдарованих і талановитих: організаційні засади та тенденції розвитку міжнародного співробітництва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 34, 14-26 (Sbruieva, A. (2013). Gifted and talented education: organizational foundations and trends in the development of international cooperation. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 34, 14-26).
- Семенова, Р. О., Корольов, Д. К. (2013). Теоретико-методологічні основи розробки системи підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми і молоддю. *Актуальні проблеми психології*, 9, 7-46 (Semenova, R. O., Korolov, D. K. (2013). Theoretical and methodological foundations of the development of a system of training teachers to work with gifted children and young people. *Current problems of psychology*, 9, 7-46).
- Ушатикова, І. І. (2006). *Подготовка будущих учителей к работе с одаренными школьниками* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01). Казань (Ushatikova, I. I. (2006). *Preparation of future teachers to work with gifted schoolchildren* (PhD thesis abstract). Kazan).
- Ушмарова, В., Бачинська, Є., Седеревичене, А. (2013). Підготовка вчителів до роботи в 1-4 класах, які працюють за всеукраїнським науково-педагогічним проектом «Інтелект України». *Рідна школа*, 10, 69-74 (Ushmarova, V., Bachinska, E., Sederevichene, A.

- (2013). Preparation of teachers to work in 1-4 grades, which are working on all-Ukrainian research and educational project "Intellect of Ukraine". *Native school*, 10, 69-74).
- Ушмарова, В. В. (2017). *Теоретичні і методичні засади формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Харків (Ushmarova, V. V. (2017). *Theoretical and methodological foundations of formation of readiness of primary school teachers in the system of continuing pedagogical education to work with supernormal pupils* (DSc thesis abstract). Kharkiv).
- Шинкарук, В. І. (ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис (Shynkaruk, V. I. (Ed.). (2002). *Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv, Abrys).
- Щебланова, Е. І. (2011). *Неуспешные одаренные школьники*. Москва: БИНОМ. Лаборатория знаний (Scheblanova, E. I. (2011). *Unsuccessful gifted schoolchildren*. Moscow: BINOM. Laboratory of knowledge).
- Ярмаченко, М. Д. (ред.). (2001). *Педагогічний словник*. Київ: Педагогічна думка (Yarmachenko, M. D. (Ed.). (2001). *Pedagogical dictionary*. Kyiv: Pedahohichna dumka).
- Renzulli, J. S., & Reis, S. M. (1985). *The schoolwide enrichment model: A comprehensive plan for educational excellence*. Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.

РЕЗЮМЕ

Ушмарова Вікторія, Каданер Оксана. Работа учителя начальных классов с одаренными учащимися как профессионально-педагогическая деятельность.

В статье обоснована сущность и содержание работы учителя начальных классов с одаренными детьми как профессионально-педагогической деятельности. Определены составляющие работы учителя начальных классов с одаренными детьми: диагностическая, формирующая, аналитико-коррекционная. Охарактеризованы модели идентификации («Принцип турникета» Дж. Рензулли, С. Риса, Л. Смита, Иллинойская модель, «Резервуарная модель» Дж. Гауэн, вариант проекта «РАПУНТ» М. Карне, «Модель последовательной стратегии принятия решения» К. Хеллера и др.) и стратегии образования (ускорение, углубление, обогащение, проблематизация) одаренных детей. Выяснены требования к отбору содержания и организации учебной деятельности одаренных учащихся начальной школы.

Ключевые слова: одаренность, одаренные ученики, учитель начальных классов, педагогическая деятельность, работа с одаренными учениками, диагностика одаренности, стратегии образования.

SUMMARY

Ushmarova Victoria, Kadaner Oksana. The work of the primary school teacher with gifted pupils as a professional and pedagogical activity.

The analysis of relevant studies has demonstrated an arbitrary, and sometimes contradictory interpretation of the work with gifted pupils, which leads, on the one hand, to terminological uncertainty, and on the other hand, does not allow to clearly outline the functions of a teacher working with gifted pupils. Despite the terminological uncertainty, most researchers attribute identification (detection, search, selection) and learning to the components of work with gifted pupils. Taking into account these invariant components, we define the work with gifted pupils as a professional and pedagogical activity aimed at diagnostic testing and education of gifted students in order to facilitate their self-realization. We have attributed diagnostic, shaping, analytical and correctional subcomponents to the components of the work of the teacher of primary school with gifted pupils.

Such an understanding of the work of the primary school teacher with gifted pupils is stipulated by the author's definition of giftedness as the systemic quality of the psyche, which permits to achieve the highest results in one or another type of activity, develops throughout life and determined by the complex of cognitive (sensory processes, thinking, memory, speech, attention), individual and psychological (inclinations, abilities, intelligence, creativity), personal (motivation, affects, will), social (environment of education and training, experience) and other characteristics and factors, not only as the highest level of development of capacities.

The models of identification ("The principle of the turngate" of J. Renzulli, S. Rice, L. Smith, the Illinois model, "Reservoir model" of J. Gaouen, the variant of the project "RAPYHT" of M. Carne, "Model of the sequential decision-making strategy" of K. Heller, etc.) and educational strategies (acceleration, deepening, enrichment, problem-making) of gifted children have been characterized in the article. An overview of the approaches of scientists to regularities and principles of teaching of gifted primary school pupils has been realized. Requirements for the selection of content and organization of educational activity of gifted primary school students have been determined.

It has been proved that teaching of gifted primary school pupils should be based on a differentiated approach through qualitative reorganization (enrichment) and problematization of the content of education using the technologies of personalized teaching and problem, heuristic, search, research methods, since this will allow to take into account as much as possible cognitive and personal peculiarities and needs of gifted children.

Key words: *giftedness, gifted pupils, primary school teacher, pedagogical activity, work with gifted pupils, diagnostic testing of giftedness, educational strategies.*

UDC 378.147

Alona Yurzhenko

Maritime college of Kherson State Maritime Academy

ORCID ID 0000-0002-6560-4601

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/278-288

THE USE OF LEARNINGAPPS GAMIFICATION ACTIVITIES AS CONTROLLED EXERCISES IN MOODLE E-COURSE

The article determines the concepts of "gamification" and "e-courses" in scientific discourse. It also describes the main advantages of e-learning comparing with face-to-face learning. How to create instructions of the following LearningApps interactive activities are described. Examples of the activities from "Maritime English" e-course LMS MOODLE are listed. Our research describes the experience of the use of platform LearningApps to create gamification activities in professional training of future ship engineers as one of the components of communicative competence formation. The work proves that the use of LearningApps gamification activities helps teachers to create effective tasks which will improve students' engagement, knowledge and educational productivity, etc.

Key words: *LearningApps, gamification, LMS MOODLE, e-course, Maritime English, blended learning.*

Introduction. Nowadays the process of future seafarers training has undergone significant changes in connection with digitalization process in education. It is orientation towards e-learning technologies that leads to